

Dr. Fuad (Umay) Bey'in Amerika Ziyareti ve Ermeniler

başarılmış, Dr. Fuad Bey katıldığı toplantı, konferans, röportaj ve yemeklerde davranış ve sözleriyle birçok Amerikalıyı etkileyerek onlara Türkiye ve Türkler hakkında olumlu düşünceler aşılamıştır. Bu girişimlerin etkisiyle 6 Ağustos 1923'de Türk-Amerikan Lozan antlaşması imzalanmış ve iki ülke arasındaki ilişkiler iyileşme sürecine girmiştir. Amerika'daki Türklerin Türkiye'ye destek ve yardımları uzun yıllar devam etmiştir.

Anahtar kelime: Dr. Fuad Umay, Ermeni propagandası, Türk-Amerikan ilişkileri, Amerika seyabati, Türk Teavün Cemiyeti, Lozan

Makbule Sarıkaya*

1. Fuad Bey'in Seyahati Öncesi Türk-Amerikan İlişkileri ve Ermeniler

Özet

Bolu Milletvekili ve Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti katibi olarak 1923 baharında Amerika'ya ziyaret eden Türkiye'nin Temsilcisi Dr. Fuad (umay) Bey, orada genç Türkiye'nin tanıtımının yanında Türk Kurtuluş savaşının özelliklerini, Ermeni zulmünü ve Lozan görüşmelerindeki hedeflerini anlattı. Dünya savaşından sonra Ermeni ve Rum baskısıyla sindirilmiş Amerika'da yaşayan Türk ve Müslümanlar için de önemli olan bu ziyaret kapsamında, yirmiden fazla toplantı yapılmış, cemiyetler aktif hale getirilmiş, Ermeni karalama kampanyalarına karşılık verilmiştir. Gittiği her yerde büyük ilgi ve coşku ile karşılanan Dr. Fuad Bey'in Amerikalılarca da takdir edilmesi, basında olumlu yazılar yayınlanması ve Türklerin gerçek yönleriyle tanınmaya başlaması Ermenileri rahatsız etmiştir. Seyahatin etkisini silmek ve Türklerin sevinçlerini bastırmak için kendi aralarında toplantılar yaparak, gösteri düzenleyerek hatta Dr. Fuad Bey'e suikast hazırlamaya kalkışarak seyabat süresince gerilim yaratmaya çalışmışlardır.

Yaklaşık beş ay süren bu seyabat sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın belirttiği Türkiye'nin tanıtımı, Türklerin aralarında birliğinin sağlanması ve Ermeni propagandasına karşılık verilmesi gayeleri

Yüzyıllarca dini ve kültürel serbestlik kazandıkları Türk yönetimi bünyesinde rahat yaşayan Ermeniler, Selçuklu ve Osmanlı devletleri döneminde ticaret, eğitim ve yönetim alanlarında önemli konumlar elde ettiler. Ancak 1800'lü yıllarda dünyadaki siyasi ve ekonomik gelişmeler neticesinde yeni büyük güçlerin ortaya çıkması ve emperyalist gayelerle şekillenen şartlar Osmanlı bünyesindeki Ermenileri de etkiledi. Dünyanın sömüren ve sömürülen olarak ikiye ayrıldığı bu yeni dönemde Amerika, Rusya, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi emperyalist güçler sömürülen ülkelerde buldukları işbirlikçilerle dini, ideolojik ve hatta hayali gayelerle toplumları ayırttırmakta ve devamında çatıştırmakta, böylece kendi nüfuz alanlarını oluşturmaktaydı. Dolayısıyla alansal büyüklüğü, iklimi, tarım potansiyeli, madenleri, nüfusu, pazar özelliği ve coğrafi konumuyla Osmanlı Devleti bünyesindeki çok sayıdaki azınlık arasında yaşadıkları coğrafya ve toplumsal avantajları bulunan Ermenileri seçtiler ve 1800'den itibaren onların terör faaliyetlerine destek ve kaynak sağladılar.

Dış destek ve iç şartların gelişmesine paralel olarak sınırları Akdeniz-Karadeniz-Hazar denizi arasında kalan büyük üçgenin

(* Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler Ve Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

içinde yer alacak Ermenistan için çalışmaya başlayan Ermeni çeteleri, bu sınırlar dahilinde yerli ahaliyi göçe zorlamaya, kalanları katletmeye ve ermeni göçlerini teşvik eden bir nüfus artırma politikasına başladı. 1915 tarihli tehcir sürecine kadar Ermeni çeteleri, yıllardır yaptığı gibi köy basarak insanları öldürmeye, jandarmaya ve güvenlik güçlerine saldırmaya, kentlerde bombalı saldırılar düzenlemeye devam ederken dünya savaşının başlaması onlara daha büyük fırsatlar sundu. Dünya savaşında Osmanlı'nın savaştığı düşmanlarıyla doğrudan işbirliği yaparak Türkleri iki ateş arasında bırakan Ermenilerin, Ermenistan olacağı düşünülen ve savaş nedeniyle tamamen savunmasız kalan tüm bölgelerde topluca katledilen Müslüman Türklerin sayısı milyonları geçti.¹ Dünya savaşının yenilgiyle bitmesi, Mondros Mütarekesi ve işgaller döneminde hayallerine iyice yaklaşan Ermeniler, bölgede kalan Müslüman Türkleri katletmeyi sürdürdüler. Nihayet Eylül 1920'de başlayan Doğu Harekatıyla Gümürü'ye kadar ilerleyen Türk kuvvetleri karşısında yenilerek ateşkes isteyen Ermeniler ile 3 Aralık 1920'de Gümürü Antlaşması yapıldı.² Bu antlaşmadaki hususları teyit eden 16 Mart 1921 Moskova Anlaşması ve 13 Ekim 1921 Kars Antlaşması ile Ermeni isteklerinin gerçekleştirilemeyeceği Ermenilerce ve bölge ülkelerince resmen onaylanmış oldu. Böylece "Ermeni meselesi denilen ve Ermeni milletinin gerçek çıkarlarından ziyade, dünya kapitalistlerinin ekonomik çıkarlarına göre halledilmek istenen mesele; Kars Antlaşmasıyla en doğru çözüm şekline kavuştu."³ Anadolu'daki her türlü isteklerinden vazgeçtiklerini ve Sevr'i tanımadıklarını kabul eden Ermeniler, hamileri tarafından peri masalına⁴ inanan zavallılar olarak değerlendirildiler.⁵

Türk yurdunda bir Ermeni devleti kurma hayali tarihe karışan ve bunu birçok antlaşma ile onaylayan Ermeniler, Lozan Antlaşmasıyla da bir Ermeni devleti kuramayacağını tüm dünya ülkelerinin kabul ettiğini görmüşlerdi. Ama tüm bunlara rağmen

Ermenilerin Türklere karşı saldırıları günümüze kadar varlığını sürdürmüş, zaman zaman artan Ermeni terörü dış ilişkilerimizi olduğu kadar ulusal güvenliğimizi de tehdit etmeye devam etmiştir. Ermenilerin çok uzak diyarlarda ve daha Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllarda Türkler ve Türkiye aleyhinde olumsuz propaganda yaptıkları, saldırı ve suikast düzenledikleri, özgür bir ülkede bile Türkleri baskı altında tuttukları ve Türkiye'nin dış imajına zarar vermek için basın ve ticaret başta olmak üzere tüm kaynakları kullandıkları bilinmektedir. Bunun en canlı örneklerine Dr. Fuad Bey'in⁶ 25 Mart 1923'de başlayan beş aylık Amerika ziyaretinde rastlamaktayız.

23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisine Bolu Mebusu olarak katılan Dr. Fuad Bey, 1923 başlarında Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk

- (1) Ermeni Hınçak ve Taşnak terör örgütleri 1890-1922 yılları arasında 50 isyan, ayaklanma ve suikast olayı gerçekleştirmiş ve bu süreçte 5 milyondan fazla Türk'ü öldürmüşlerdir. Ali Güler, Tarihî Tanıklığında Ermeniler ve Rumlar, Ankara, 2000, s.sunuş.
- (2) Enis Şahin, Türk-Ermeni İlişkileri, Diplomasi ve Sınır, İstanbul, 2005, s.235.
- (3) Mustafa Kemal Atatürk 11.3.1922 TBMM Üçüncü Toplanma Yılı Açılış Konuşması.
- (4) Ermenilerin temsilcisi olan Bogos Nubar Paşa'nın Ermeni Devleti'nin kurulmasındaki isteklerini aşırı bulan İngiliz Lloyd George, konuyu "Bogos'un Peri Masalları" olarak adlandırmıştır. Bkz. Kamuran Gürün, The Armenian File, İstanbul, 1985, s.309.
- (5) Doğu Anadolu'da ve Doğu Karadeniz'de kurulacak büyük Ermenistan Devleti hayali, Ermeniler tarafından gerçekleştirilemedi. Zaten Ermeni meselesini icat edip kendi çıkarlarına göre kullanan Batılılar dahi Ermeni isteklerini aşırı bulunmaya başladılar. "Peri Masalları" olarak değerlendirilen Ermeni istekleri, Doğu Harekatı'ndan sonra onların hamisi olan devletlerce, Cemiyet-i Akvam Temsilcisi Nansen'in; "Avrupa politikasına karşıtılan Ermeni halkına yazık oldu. Bir Avrupa diplomatı tarafından adının hiç ağza alınmaması kendisi için daha hayırlı olurdu." Diyerek olanları komik ve anlamsız bulunmuştur. Kamuran Gürün, Ermeni Dosyası, Ankara, 1985, s.249; Selahi Sonyel, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, I, Ankara, 1973, s.25; Kazım Karabekir, Ermeni Dosyası, İstanbul, 1994, s. 26.
- (6) Dr. Mehmet Fuad (Umay) Bey, 24 Şubat 1885'de Kırklareli'nde doğdu. İlk ve ortaokulu Kırklareli'nde, liseyi Edirne'de okudu. İstanbul Tıbbiye Mektebinden 1920'da mezun olarak doktorluğa başladı. İlk görev yeri olan Kırklareli Tınovacık'ta belediye tabibi oldu ve Balkan savaşı çıkınca askeri hastaneye tayin olunan Dr. Fuad Bey, büyük kayıpların yaşandığı Balkan savaşından sonra Ağustos 1913'de belediye tabipliğine geri döndü. Burada Balkan Savaşının acılarını dindirmek gayesiyle, Kırklareli Himaye-i Etfal Cemiyetini ve Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Kırklareli şubesini kurdu. Mütareke döneminde İstanbul hükümetinin vatanperver çalışmaları engellemesiyle Bolu'ya sürülen Dr. Fuad Bey burada da çalışmalarına devam etti. Bolu Müdafaa-i Milliye Cemiyetini kurarak milli mücadeleye katıldı. 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisine Bolu Mebusu olarak katıldı. Bu dönemde mecliste birçok görevler üstlendi, kanun teklifleri hazırladı ve Amerika birleşik devletlerine Türk dış politikası açısından önemli olan seyahatle gerçekleştirdi. Veysi Akın, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, Ankara, 2000, s.1-2.

dış politikası açısından önemli olan bir seyahat gerçekleştirdi.⁷ Seyahatini “Amerika’da Türkler ve Gördüklerim” adlı eserinde kaleme aldı. Dr. Fuad Bey’in Amerika seyahati, hassas tarihi bir döneme rastlıyordu. Çünkü dünya savaşıyla birlikte kopan Türk-Amerikan ilişkileri henüz kurulmamıştı, milli mücadele başarıyla sonuçlanmıştı ancak güçlü bir Türkiye’nin kurulup yoluna devam edip edemeyeceği konusunda büyük devletlerin endişeleri vardı. Ayrıca 20 Kasım 1922’de başlayan Lozan görüşmeleri 4 Şubat 1923’de kesintiye uğramıştı, Türkler siyasi ve ekonomik bağımsızlığı olan bir ülke kurmak, kapitülasyonları kaldırmak ve dünyanın Türk ulusal kimliğini tanınmasını istiyorlardı. İşte tam bu sıralarda Türk-Amerikan ilişkilerinin kopuk olmasından yararlanan ve Osmanlı döneminde Amerikalı misyonerler tarafından desteklenen Amerika’daki Ermeniler, Türkler aleyhinde yoğun bir karalama kampanyasıyla Amerikalılar üzerindeki etkilerini arttırıyorlardı.

En genel hatlarıyla, Dr. Fuad Bey’in 1923 tarihli Amerika ziyareti, dünya savaşının bittiği, Osmanlının yıkıldığı ve milli mücadelenin zafere ulaştırılmasıyla kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında gerçekleştiği için, Türkiye açısından birçok yönüyle önemlidir. Aynı zamanda Dünya savaşında Osmanlı ile ilişkileri kopan Amerika’nın Türkiye Cumhuriyeti devleti ile başlayan bu ilk yakınlaşmaları Türkiye için olduğu kadar Amerika ve Amerika’da yaşayan Türkler için de önemliydi. Yaklaşık 5 ay süren seyahatte, toplumsal önyargıların aşılması, Amerika’daki bazı sosyal ve eğitsel kurumların incelenmesi, Müslüman ve Türklerce kurulan cemiyet ve derneklerinin Türkiye ile ilişkileri ve kamuoyu çalışmalarının etkinleşmesi konularına yer verilmiştir. Dr. Fuad Bey, genç Türkiye’nin temsilcisi olarak gittiği Amerika’da Türk zafininin ve Türkiye’nin tanıtılması, Ermenilerin Türklere yönelik karalama faaliyetlerinin etkisinin silinmesi ve Ermenilerin Türklere karşı uzun yıllar sürdürdüğü zulüm ve kıyım-

ların anlatılması, Amerika’da Ermenilerce sosyo-psikolojik baskı altındaki Türklerin ve Müslümanların cesaretlendirilmesi ve Amerikan kamuoyunda Türk’ün tanıtılması hedeflenmiştir. Ancak bu durum Amerika’da yaşayan Ermenilerin hoşuna gitmediğinden seyahat sürecini, gösterileri ve konuşmaları etkisizleştirecek saldırı ve engellemelerde bulunan Ermeniler Dr. Fuad Bey’e suikast dahi tertiplemişlerdi.

Dr. Fuad Bey’in Amerika Birleşik Devletleri’ne yaptığı 25 Mart-29 Temmuz 1923 tarihli bu ilk seyahati sırasında Türk-Amerikan ilişkilerinde güçlü bir yakınlaşma henüz yoktu⁸ ve Amerikalı misyonerlerin Ermenileri desteklemesinin tarihsel süreci biliniyordu.⁹

(7) Dr. Mehmet Fuad Umay, 1920-1923 Bolu Mebusu, 1923-1950 arasında Kırklareli milletvekilliği yapmıştır. Atatürk tarafından, eski Türk inancında çocukların koruyucusu kutsal ruh anlamına gelen “Umay” soyadı verilmiştir. Birçok cemiyet, dernek kuran ve kitaplar yazan Dr. Fuad Umay, meclise çok sayıda kanun teklifi sunmuştur. Çocuk davası konusunda önemli çalışmalar yapan Dr. Fuad Umay 1950’de siyasi hattan ayrılarak İstanbul’da yaşamaya başlamış ve 1963’de vefat etmiştir. Akın, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, s.1-2.

(8) Bilal Şimşir, “Türk Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey’in Washington Büyükelçiliği (1920-127)”, Belleten, XLII/162, 1977, Ankara, s.277. Dr. Fuad Bey’in seyahati sırasında Türk Amerikan ilişkilerinin son durumu şöyleydi: 6 Nisan 1917’de Amerika’nın, Osmanlının müttefiki olan Almanya’ya savaş ilan etmesiyle siyasi ilişkiler 20 Nisan 1917’de kopmuştu. Buna bağlı olarak ticari ilişkiler de kesilmişti. Dünya savaşının bitmesi ve Wilson prensiplerinin yayınlanmasıyla yeni bir safhaya girilmişti.

(9) Amerika’nın Osmanlı Ermenileriyle olan ilişkilerin tarihsel özeti şöyle yapılabilir: Türk-Amerikan ilişkilerinde Rusya ile yapılan 1877-1878 savaşının sonuçları etkin olmuş ve bu tarihten itibaren Avrupalı sömürgeci devletler gibi Amerika’da Osmanlı Ermenileriyle ilgilenmeye başlamıştır. Osmanlı güç kaybettikçe Amerikan basını, misyonerleri ve birçok dernek Osmanlı Ermenilerini desteklemiş ve artan işbirliği sürecine girilmiştir. Zamanla Osmanlı topraklarında açılan Amerikan okulları ve misyoner kurumlar taleplerini Amerika’nın siyasi, ekonomik ve askeri gücünü kullanarak gerçekleştirmeye ve Osmanlı yönetimi üzerinde baskı kurmaya başlamışlardı. Örneğin 1895’de misyonerlere Ermenilere yapıldığı iddia ettikleri katliamları durdurmak bahanesiyle İzmir, İskenderun ve Beyrut limanlarına gönderilen Amerikan savaş gemileri Ermenilerin öldürüldüğüne dair hiçbir delil bulamayarak geri dönmüştü. Benzer bir diğer örnek ise 1900’de Ermeni terörüyle zarar gören Amerikan okulun tazminatını Osmanlıdan almak üzere Amerika Kentucky savaş gemisini Osmanlı sularına göndermesi ve istediğini elde etmesi olarak verilebilir. Semih Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923-1938), Ankara, 2010, s.18-19. Ermeniler söz konusu olduğunda Amerika’nın askeri filo göndermesi devam eden süreçte de sürmüş ve Ermeni isyancıların üs olarak kullandığı okullar, dernekler ve kiliseler iki ülke arasında gittikçe artan sorunlara ve diplomatik gerilimler büyüten Amerikan baskısına yol açmıştır. Çağrı Erhan, Türk Amerikan ilişkilerinin Tarihsel Kökenleri, Ankara, 2001, s.335. 1830 ticaret anlaşmasından sonra devam eden ve Ermenileri destekleyerek Osmanlı yönetimine baskı uygulayan Amerika II. Meşrutiyetin ilanını kendi çıkarları açısından iyimserlikle karşıladı. İttihat Terakki döneminde ise Amerika’ya yaklaşma politikası sürdürüldüğü için Osmanlı’nın Dünya savaşına girdiğinde Amerika’ya karşı izlediği yumuşak politika değişmedi. Dünya savaşının bitmesi ve Wilson prensiplerinin yayınlanmasıyla Türk kamuoyunda Amerika’ya karşı oluşan iyimser hava müteakke döneminde Amerikan mandaçlığına dönüşürken, 4 Aralık 1918’de İstanbul’da Wilson prensipleri Cemiyeti’nin ku-

Ancak Dr. Fuad Bey'in seyahati sırasında devam eden Lozan görüşmeleri ve gezisinin hemen sonrasında 6 Ağustos 1923'de imzalanan Türk Amerikan Lozan Antlaşması iki ülke ilişkileri açısından tarihi bir dönemi oluştururken bu süreç geziye denk gelmişti. Türk Amerikan Lozan Antlaşmasından sonra iki ülke arasında başlayan diplomatik ilişkiler 1923-1927 arası Lozan Antlaşması süreci olarak görülür.¹⁰ Bu dönem, Milli mücadele yıllarında İstanbul hükümetiyle ilişki kuran ve Ankara hükümetiyle resmi ilişki kurmaktan kaçınan Amerika, Lozan Konferansına gözlemci göndermeyi ihmal etmeyerek kapitülasyon haklarını ve boğazlardan serbest geçiş isteğini gerçekleştirilmeye çalışmıştır.¹¹ sonuçta Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası kimliğini dünyaya resmen kabul ettiren Türk Amerikan ilişkilerine de yeni bir yön vermiştir. Böylece 6 Ağustos 1923 tarihli Türk-Amerikan Lozan Antlaşması sonrasında Amerikan senatosuna gelecek olan Lozan Antlaşmasının tanınması meselesi, uzun süre Ermenilerin içinde bulunduğu Türkiye ve Türkler aleyhinde birtakım faaliyetlere vesile olmuştur.¹² İşte tam bu döneme yakın bir zamanda gerçekleşen Dr. Fuad Bey'in seyahati dikkat çekici hususiyetlere sahiptir. Daha Lozan Antlaşması imzalanmadan başlayan seyahat sırasında Dr. Fuad Bey, Lozan Antlaşmasının Amerikan senatosuna gidene kadar geçen süreçte muhaliflerin iddialarına karşı bir cephenin oluşturulması, ortaya atılan iddiaların ne olduğu ve kamuoyuna dair izlenimleri ve özellikle Amerika'daki Ermenilerin tutumunu görülebiliyordu.

Türk-Amerikan ilişkilerinin kurulmasına engel teşkil eden Ermeni ve Rumların propagandaları milli mücadele döneminde olduğu gibi Lozan Antlaşması döneminde etkili olmuş ve sonrasında ise en üst noktaya ulaştırılmıştır.¹³ Türkiye bu çalışmalara karşılık verecek girişimleri Amerika'da başlatmış¹⁴ ve iki ülke arasındaki iyi ilişkiler geliştikçe Ermeniler, Türklere hatta Türklerle ilişki ku-

rumlaıyla sonuçlandı. Oysa Amerika tüm bu dönemde Ermenileri güçlü bir şekilde destekliyordu ve Wilson, kurulacak Ermenistan'ın hamisi olarak görülüyordu. Semih Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.21. Türklere iyimser hava yaratan Wilson prensiplerinin 12. Maddesi, Osmanlı devleti içindeki milletlere varlıklarını koruma imkanı da vererek Doğu Anadolu'da büyük bir Ermenistan kurmayı planlayan mahiyetteydi. Amerika, Ermenistan'ın mandaterliğini Wilson'un Paris Barış Konferansındaki teklifiyle kabul etmiş, konuyla ilgili King Crane ve Harbord komisyonları görevlendirilmiş ve teklif Haziran 1920'de ABD senatosuna kadar gelmişti. İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu'daki gücünden çekinen ve bölgedeki petrol çıkarlarını düşünen senato tarafından reddedilen Ermenistan mandaterliği, Wilson tarafından ısrarla savunulmuş ve 10 Ağustos 1920 Sevr antlaşmasınının 89. Maddesinde yerini almıştır. Bu maddeye göre Doğu Anadolu'da bazı vilayetlerin Ermenistan'a verilmesi, Türkiye ile Ermenistan arasında çizilecek sınırnın Wilson'un hakemliğine bırakılması hususu kabul edilmişti. Nihayet Wilson tarafından hazırlanan harita milletler cemiyetine verilmek üzereyken Kazım Karabekir Paşa komutasındaki Türk ileri hareketiyle Ermeniler yenilgiye uğratılmış ve harita İngilizlerin de önerisiyle açıklanmamıştır. Fahir Armaoğlu, "Atatürk Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri", Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, Ankara, 2000, s. 284. Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.23.

- (10) Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.28 Lozan Antlaşması sonrasında Amerika ve Türkiye arasındaki görüşmelerde Amerika'nın müzakere konusu olarak gündeme getirdiği ve Türkiye'ye kabul ettirmeye çalıştığı başlıca konular; kapitülasyonlar, Türkiye'nin sihi ve hukuki işlerinde danışmanlık hizmeti, azınlıklar, boğazlar ve arkeolojik kazılar başlıklarıyla özetlenebilir. Ancak girişimlere rağmen İstanbul'daki Amerikan yüksek komiserliği personeli Howland Shaw'ın dediği gibi "ABD, Türkiye ile savaş göze alamadığı sürece Türklere ne verirse onunla yetinmek zorundadır." Amerika istediği sonucu alamamıştır. Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.39
- (11) Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.25.
- (12) Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.29.
- (13) Şimşir, "Türk Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması Ve Ahmet Muhtar Bey'in...", s.306-307. Lozan konferansı ve sonrasında Amerika'da basın ve bazı senato üyeleri Türkiye aleyhinde çalışmalarında bulunmuş ve Türkiye aleyhindeki konuşmalarda Ermeni konusu ön plana çıkarılmıştır. Bu meyanda Lozan antlaşmasının kabulü ile Amerikan'ın hata yaptığını iddia eden kişi ve kurumların öncelikli meselesi Ermeniler olmuştur. Lozan Antlaşmasına karşı faaliyet gösteren 1918-1923 yılları arasında "Ermenistan'ın Bağımsızlığı İçin Amerikan Komitesi" adındaki örgüt "Lozan Antlaşmasına Karşı Amerikan Komitesi" adını alarak yayın ve lobi faaliyetlerine başlamış ve kongre üyelerini etkilemeye çalışmıştır. 1895'de Amerika'da kurulmuş Ermeni-Amerikan Cemiyeti, bazı kiliseler, Yakındoğu Yardım Örgütü, Joseph Grew gibi New York Ermenilerinden 1924 seçim kampanyası için bol miktarda bağış alan Demokrat Parti Senatörleri, gazete ve dergiler Türkiye ve Türkler aleyhinde Ermenileri ön plana alan saldırılarda bulunuyorlardı. Bu muhaliflerin genel tezleri arasında; Doğu Anadolu'da Ermenistan kurulması hususunda Amerikan'ın verdiği sözler Lozan antlaşmasıyla ortadan kalkacaktı. Chester Projesiyle Musul petrolleri karşılığında Ermenistan fedâ edilmişti oysa Ermeniler 1917-1918 yıllarında Türklere karşı savaşarak Bakü petrollerini korumuş ve ABD için katkı sunmuşlardı. Bir başka tez ise Osmanlı'nın devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Sevr'i kabul etmiş sayıldığı ancak Lozan ile Ermenistan'ın kuruluşunu reddettiğini belirtiyordu. Oysa Lozan Antlaşması derme çatma ve geçici idi ve Türkiye'deki hilafet yanlıları Mustafa Kemal'i ve yeni rejimi kısa sürede yıkacaktı. Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.48-51. Muhalefetin Ermeni yanlısı yoğun muhalefetine rağmen antlaşma Amerikan senatosuna geldi ve Mayıs 1924'de senatoya havale edildi. Ancak anlaşma 18 Ocak 1927'de çoğunluğun olumlu oy vermesine rağmen üçte iki çoğunluk sağlanamadığından reddedildi. Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.52, s.57-58.
- (14) Türkiye Cumhuriyeti Matbuat Ve İstihbarat Müdüriyetinin teşvi kiyle, ABD'de yaşayan Türklere ve Amerikalılar tarafından Türk Teavün Cemiyeti yapılandırıldı. Merkezi New York'ta bulunan Cemiyet, Türklerin yaşadığı şehirlerde şubeler açtı ve Lozan antlaşması konusunda Türkiye için destek olan çalışmalarda bulundu. Cemiyetin başkanı İbrahim Sefa Bey, Şubat 1924'te Amerikan kongresine gönderdiği 6 sayfalık mektupta Türkiye ile yapılan antlaşma neden onaylanmalıdır sorusuna maddeler halinde cevap verirken, Ermeni ve Rumların Türkiye ve Türkler aleyhindeki suç-

ran Amerikalılara yönelik saldırılarını daha da arttırmışlardı.¹⁵

1920'li yıllarda kurtuluş mücadelesi veren Türkiye, Türk Amerikan ilişkilerini zedeleyen Türk aleyhtar faaliyetleri engelleyecek durumda değildi. Çünkü coğrafi olarak Amerika'ya uzak olan Türkiye'nin orada siyasi bir temsilciliği yoktu ve kuruluşunun ilk yıllarında mali sıkıntıları vardı. Bu durumu fırsat bilen ve Amerikalı misyonerlerce Amerika'ya getirilen ve desteklenen Rum ve Ermeniler 1920'li yıllarda kendi aralarında teşkilatlanmış ve Türk düşmanlığını örgütlü bir lobi faaliyetine dönüştürebilmişlerdi. Onların aksine iş aramak için göçmen olarak Amerika'ya gelen Türkler ise dağınık haldeydi ve teşkilatsızdı.¹⁶ Türklerin teşkilatlanarak New York'ta Türk Teavün Cemiyeti'ni kurmaları ve çeşitli şehirlerde şubeler açmalarıyla Amerika'da yaşayan Türkler arasında sosyal ilişkiler başlamış ve Türk düşmanlığına karşı kampanyalar oluşturma sürecine girilebilmişti.¹⁷ Bunda Dr. Fuad Bey'in Türk Teavün Cemiyetiyle işbirliği, Amerika gezisi ve Mustafa Kemal Paşa'nın mektubu ve çalışmaları -tüm muhalefete rağmen- önemli rol oynamıştır.

2. Dr. Fuad Bey'in Amerika Gezisine Başlaması

Dr. Fuad Bey'in yolculuğundaki başlıca gayeler; Himaye-i Etfal Cemiyeti'nce himaye edilen yetim çocuklara yardım sağlamak, milli mücadele kahramanlıklarını ve bağımsız Türkiye'yi tanıtmak, Lozan anlaşması sürecinde Amerika'daki siyasi ve ticari kurum ve kuruluşlarla temaslarda bulunarak iki ülke arasındaki ilişkilere katkı sağlamaktı. Bunların yanında Amerika'daki Ermeni ve Rumların Türkler aleyhine sürdürdüğü çok yönlü saldırıları bertaraf edecek çalışmaları başlatmak ve Amerika'daki Müslüman ve Türklerin örgütlenerek Türkiye'yi desteklemelerini sağlamaktı. Çünkü o dönem Müslümanlar, milli mücadele ve batı emperyalizmine karşı verilen mücadeleyi İstanbul hükümetinin ve

itilaf devletlerinin engellemeleriyle yeterince duyuramamıştı. Ayrıca uzak bir ülkede, uzun zamandır aleyhte yapılan menfi propagandalarla tanınmış Türkleri temsilen giden Dr. Fuad Bey birçok yönüyle yeni Türkiye'nin tanıtımını da üstlenmişti.

Seyahat, Himaye-i Etfal Cemiyeti Kâtib-i Umumisi olarak Washington'da Türklerle imamlık eden Mehmet Ali efendiye yazdığı bir mektup sayesinde Türk Teavün Cemiyeti ile irtibat kurması sonucunda gerçekleşti. Himaye-i Etfal Cemiyetinin katibi olarak Dr. Fuad Bey sürdürdüğü yazışmalar ile Amerika'daki Müslüman ve Türklerden şehit yetimlerine yardım toplamıştı. Nihayet iki cemiyet arasındaki yazışmalar neticesinde ilişkilerin daha da güçlendirilmesi, yetimler

lamlarını reddediyor, Türkiye Cumhuriyeti'nin üstün meziyetlerini ve kısa süredeki başarılarını sıralıyordu. Amerika'da kongre üyeleri, çeşitli kurumlar ve basına gönderilen bu mektup olumlu etki uyandırmış ve cemiyet kamuoyunda dikkat çekmiştir. Ayrıca Lozan'ın Amerikan senatosunda onaylanması için Türkiye'deki Amerikalılar girişimlerde bulunmuş ve Amerika'da bazı kurum, dernek ve basın kuruluşları da anlaşmanın onaylanması için çalışmışlardı. Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.68. Ancak belirtmek gerekir ki, Lozan'ın onaylanmasını isteyenlerin Ermeniler konusundaki tezleri yine Amerikan çıkarlarını korur nitelikte ve Ermenilere ılımlı bakar içerikteydi; Lozan'ın kabulünü isteyenlere göre; Sev'in uluslararası geçerliliği yoktu ve Lozan Anlaşmasının Amerika tarafından reddi Türkiye'deki Ermeni azınlığa zarar verecekti. Dahası Amerika'nın yerlisi Kızılderililere yaptıklarını unutup Türkleri Ermeniler konusunda suçlayan Amerika'nın Türkiye'den toprak koparmak için savaşa girmesi gerekmezdi. Tüm bunların yanında Lozan onaylansa bile gelecekte Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurulabilmesinin mümkün olduğu, anlaşmada Amerika'nın bu tür politikasını engelleyen bir madde bulunmadığı da belirtilerek Türk taraftarı konuşanların dahi Ermenileri destekledikleri görülmekteydi. Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.64-67.

(15) Örneğin, Mayıs 1927'de Joseph Grew'in Amerikan'ın Türkiye Büyükelçisi olarak atanmasıyla iki ülke arasında başlayan iyi ilişkiler Amerika'daki Ermenilerin tepkisine neden olmuştu. Türk düşmanlığının önde gelen siması Vahan Cardashian'in desteklediği Ermeniler yaptıkları mitinglerde Türkiye büyükelçisini ve Grew'i öldürmekten bahsetmişlerdi. Bitmek bilmeyen Türk düşmanlığı Amerikalı büyükelçiye zor zamanlar yaşattı. Aynı durum Türkiye Büyükelçisinin Amerika'da yoğun güvenlik önlemleriyle karşılanmasına neden olmuştur. Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.87-88.

(16) Akan, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, s.82-83.

(17) Türk Teavün Cemiyeti, Amerika'ya giden Türkler ve Müslümanlar tarafından New York'ta Osmanlı Teavün Cemiyeti (The Ottoman Welfare Association) adıyla kurulmuş ve Amerika'da çeşitli şehirlerde şubeler açmıştır. Birlik adında bir gazete yayınlayan cemiyetin 1923'deki başkanı Sabiha Zekeriyâ Hanım idi. Türk Teavün Cemiyeti, şehit yetimleri için yardım sağlamak için 1923 yılı öncesinde New York, Detroit gibi yerlerde toplantılar düzenlemiş ve önemli miktarlarda yardım toplayarak Ankara'ya göndermiştir. Dr. Fuad Bey'in Amerika'ya davetinde ve gezisinde Türk Teavün Cemiyetinin büyük desteği olmuştur. Cemiyetin çalışmalarıyla Amerika'daki Müslüman ve Türklerden Türkiye'ye gönderilen yardımlar bu tarihten itibaren sürekli hale getirilmiş ve Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne ulaştırılmıştır. Sabiha Sertel, Roman Gibi, İstanbul, 1987, s.48-49,55-56; Dr. Fuad Mehmed, (UMAY), Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, İstanbul, 1341, s.14-15.

için devamlı bir yardımın sağlanması ve Türkiye'nin tanıtılması için Dr. Fuad Bey Amerika'ya davet edildi. Böylece milli mücadelenin içinden gelen ve dönemin meselelerine vakıf Dr. Fuad Bey'in 5 ay süreyle Amerika'ya gitmesi Büyük Millet Meclisinin 21 Mart 1923 tarihli oluruyla gerçekleşti.¹⁸ Dr. Fuad Bey seyahati hakkında Mustafa Kemal Paşa ile görüşerek gerekli bilgi ve talimatları ayrıca o güne kadar Türk çocuklarına yardımlarını esirgemeyen Türk Teavün Cemiyeti üyelerine şükranlarını sunan bir mektubu da alarak yola çıktı.¹⁹

Dr. Fuad Bey'in Amerika ziyareti sürecinde Türk Teavün Cemiyeti'nin önemli katkıları olmuştur.²⁰ Cemiyet, Dr. Fuad Bey'in Amerika'da karşılanma törenleri, toplantıları, ziyaretleri ve temaslarında destek olmuş ve tüm gezisi sırasındaki Ermeni saldırganlığının definde cemiyet üyeleri aktif görev almışlardır. Dr. Fuad Bey'in 6 Nisan 1923 tarihinde New York limanına varmasıyla başlayan seyahatinin yoğun programında²¹ Amerika'nın çeşitli illerinde düzenlenen toplantılara katılmak vardı. 33 şehrin gezildiği seyahatte yapılan 20 kadar toplantıya çok sayıda kişi katılmıştır.²²

Bu toplantılarda Türk milli mücadelesinin nasıl başarıya ulaştığı Türk ve İslam alemine duyurulmuş, büyük Türk zaferleri ve kahramanlığı -uzun süre padişah, İstanbul hükümeti, İtilaf devletleri ve Osmanlı azınlıklarınca engellenmiş olan- Türklerin var oluş mücadelesi dünyaya duyurulmaya başlamıştır. Böylece hem dış dünya hem de yurt dışında yaşayan Türklerin desteği kazanılabilmektedir. Amerika'da Türk Teavün Cemiyeti'nin katkısıyla Dr. Fuad Bey, Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine verilen Türkiye lehine kamuoyu oluşturma görevini yerine getirmeye başlamıştı.²³ Dr. Fuad Bey, Amerika'ya gelir gelmez halkın dikkatini çeken üslup, davranış ve kıyafetinin yanında gazetelere verdiği demeçler ile modern Türkiye'yi tanıtmaya ve Türkler hakkında kamuoyunu doğru bilgilendirmeye gayret göstermiştir. Katıldığı toplantı, gezi ve davetlerde aynı gaye için ça-

lışan Dr. Fuad Bey Amerika'da olumlu etkiler yaratmıştır. Ancak bu durum Ermenileri rahatsız etmiştir.

3. Dr. Fuad Bey'in Amerika'daki Ziyaretleri ve Ermeniler

Türkiye'yi temsilen Amerika'ya gelen Dr. Fuad Bey'i daha vapurda iken karşılamaya gelen heyet, hoş geldiniz mesajları, gazetecilerle görüşmeler ve limandaki büyük kalabalık önemli bir konuğun varlığını işaret ediyordu. Bu önemli misafirin bayraklarla süslenmiş otomobil konvoyuyla otele kadar geçtiği yerlerde Amerikan polisinin yolları iki taraflı trafiğe kapatıp yolu açması yine konuşma gösterilen ilginin yansımasıydı. New York Limanındaki bu ilk gün hem Amerikalı yetkililer, hem Türk Teavün Cemiyeti, hem de oradaki Türkler tarafından gösterilen büyük ilgili ve gösterişli karşılama herkesin dikkatini çekmişti.

(18) Akin, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, s. 84-85.

(19) Dr. Fuad Mehmed (UMAY), Amerika'da Türkler ve Gördüklerimiz, İstanbul, 1341, s. 26.

"Ankara, 12. 3. 1339 tarihli "Türk Teavün Cemiyeti'ne İstiblas ve istiklal-i vatan mücâbedesinde şehit düşen kabranların yavrularını müveffeh ve mesut etmeye çalışan Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti vadi'atıyla evlad-ı şüheda hakkında Amerika'da bulunan dindaşlarımızın göstermiş ve göstermekte bulunmuş oldukları hissiyat-ı Alicenabane ve yüksek alaka-i insaniyetperverane, fevkalade memnuniyetimi mucip oldu. Uzak afaklardan Türkiye kabranlarının evladlarına dest-i muavenet uzatan zevat-ı aliyeye suret-i mabsusada arz-ı teşekkürat eylerim. Bu gün adetleri yüzbinleri geçen bîkes vatan yavrularının daima der-batır buyurulacağından kuvvetle ümitvar bulunduğumu arz eylerim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Gazi Mustafa Kemal."

(20) Sertel, Roman Gibi, s.55-56.

(21) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.14.

Toplantı Yapılan Şehir	Toplantı Tarihi	Katılan Kişi Sayısı
New York	8 Nisan 1923	200
Lavrence	23 Nisan 1923	120
Peabody	25 Nisan 1923	220
Providence	27 Nisan 1923	90
Wooster	29 Nisan 1923	170
Buffalo	1 Mayıs 1923	40-50
Pittsburg	3 Mayıs 1923	---
Petkiran	4 Mayıs 1923	40-50
Clerton	5 Mayıs 1923	50
Werton	6 Mayıs 1923	120
Youngstown	7 Mayıs 1923	50-60
Canton	8 Mayıs 1923	---
Akron	8 Mayıs 1923	40-50
Cleveland	10 Mayıs 1923	34
Detroit	13 Mayıs 1923	---
Washington	16-24 Mayıs 1923	---
Chicago	27 Mayıs 1923	200
Detroit	3 Haziran 1923	---
Philedelphia	9/10 Haziran 1923	60

Bkz. Makbule Sarıkaya, Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935, Ankara, 2011, s.104.

(23) Akin, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, s.90.

Oteline yerleştikten sonra görüşme ve toplantılara başlayan ve ziyaretçi kabul eden Dr. Fuad Bey ilk olarak Türk Teavün Cemiyeti Başkanı Sabiha Zekeriya Hanım'ın hoş geldiniz konuşmasını ve ayrıca otele gelen Türklerin, Musevi ve Müslüman heyetlerinin hoş geldiniz ziyaretlerini kabul etti. Devamında Hint Merkez Hilafet Komitesi Üyesi Seyyid Hüseyin Efendiyi, çeşitli gazetecileri kabul eden Dr. Fuad Bey ilk toplantısını 8 Nisan 1923'te Türk Teavün Cemiyeti'nde yaptı.²⁴

Mr. Crane'in öğle yemeği davetine katılan Dr. Fuad Bey, 13 Nisan 1923 tarihli New York Siyaseti Hariciye Cemiyeti ziyaretinde Dış Politika Derneği yetkilileriyle birkaç saatlik görüşme yapmıştır. Dernek yetkililerince altı yüz kişilik seçkinler grubunun katıldığı yemeğe davet edilen Dr. Fuad Bey davette başkan Mr. Crane'in yakın ilgisiyle karşılanmıştır.²⁵ 21 Nisan 1923 tarihinde Şark-ı Karip Ticaret Odasını ziyaret eden ve yetkililerle görüşen Dr. Fuad Bey kendisi şerefine verilen yemeğe katılmış ve Türkçe yaptığı konuşmasında Türk davasını ve bağımsız Türkiye'nin hedeflerini anlatmıştır. Konuşmasında Amerikalılar üzerinde etkilerini arttıran Rum ve Ermeni propagandasına değinen ve Türk düşmanlarının hedeflerini ve yalanlarını anlatan Dr. Fuad Bey, tarafsız bakılabilirse Türklerin ne kadar faziletli olduklarının zamanla anlaşılacağını belirterek konuşmasını bitirmiştir. Yemeğe banka müdürleri, tanınmış Amerikalı tüccarlar ve amiral Artor Chester katılmıştır. Chester yaptığı konuşmada iki ülke arasında karşılıklı ilişkilerin kurulması ve kapitülasyonların kaldırılması gerektiğini belirtmiştir.²⁶ Henüz Lozan'ın imzalanmadığı ve kapitülasyonlar meselesinin çıkmaza girdiği bir aşamada bu konu Türk dış politikası için önemli sayılmalıdır.

Dr. Fuad Bey, Amerika'da Lawrence, Peabody, Providence, Wooster, Buffalo, Pittsburgh, Petcarn, Clarkston, Verton, Youngstown, Kenton, Akron, Cleveland, Chicago, Philadelphia, ve New York'ta; ziyaret ettiği

kurum, üniversite ve derneklerde ve katıldığı toplantı ve yemeklerde benzer konular üzerinde durmuş, özellikle Türkler hakkında Ermenilerin oluşturduğu kötü etkileri silmiş, Ermenilerin Türklere uyguladığı zulüm ve saldırıları kanıtlarıyla anlatmış ve Türk ulusal hareketini tanıtmıştır. Örneğin, 14 Mayıs 1923'te Michigan Üniversitesini ziyaretinde milli mücadeleyi tanıtan önemli konuşmalar ve görüşmeler yapmıştır. Prof. Kelsy'in desteğiyle gerçekleşen ziyarette ve onuruna verilen yemekte öğretim üyeleri ve katılımcılara yaklaşık üç saat Türk davasını anlatarak, Rum ve Ermenilerin Türkler hakkındaki kötü izlenimlerini silmeyi başarmıştır. O günün gecesinde Türkiye konusunda öğrencilere de benzer bir konferans vermiştir.²⁷

Dr. Fuad Bey programlı ziyaret, toplantı ve temasların dışında Türkiye için yararlı olabilecek bazı fırsatları da değerlendirmiştir. Örneğin Türkiye'nin tanıtımını daha geniş bir çerçevede yapmak için iyi bir fırsat olan Washington Milletler Arası Sosyal Hizmetler Kongresine 18-24 Mayıs 1923'te katılan Dr. Fuad Bey, dünyanın birçok yerinden gelen uzmanla görüşmüş, toplantılara ve yemeklere katılarak Türk davasını anlatmıştır. Dr. Fuad Bey'in Kongrede sunduğu "Türk Vakıf Sistemi" başlıklı tebliği katılımcıların Türklere bakış açısı üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Kongre devam ederken Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Warren G. Harding'in beyaz sarayda düzenlediği akşam yemeğine de katılan Türkiye temsilcisi Dr. Fuad Bey başkan ile görüşmüştür. Onun kongredeki tutumu, davranışı ve konuşmaları ise Amerikan basınında övgü ile yerini almıştır.²⁸

Dr. Fuad Bey'in Dışişleri Bakanlığı Yakınoğu Şubesi, Chicago Dış İlişkiler Cemiyeti ziyaretleri Türk-Amerikan ilişkilerinin yapılandırılması, iki ülke arasında ticaretin

(24) Dr. Mehmet Fuat Umay, Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları, (günümüz Türkçesine çeviren, Cahit Kayra), İstanbul, 2003, s.25-30.

(25) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.27-28.

(26) Akın, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay,s.91.

(27) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.111-114

(28) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.118-122.

geliştirilmesi konularındaydı. Dr. Fuad Bey'e, şerefine verilen yemekte çok sayıda iş adamının Türkiye ile ilişkilerin gelişmesi ve Lozan görüşmelerindeki kapitülasyonlar ve Türkiye'nin iktisadi bağımsızlığına ilişkin ılımlı mesajlar vermesi Türkiye için önemliydi.²⁹

Dr. Fuad Bey Amerika'dayken çeşitli dernek ve cemaatlerle de görüşmeler yaparak Türkiye'nin Amerika'daki gücünü arttırmak ve Türkler lehine kamuoyu oluşturmak gayretini göstermiştir. Bunlar arasında Musevi cemaatleri, Suriyeliler ve Hint Müslümanlarıyla yaptığı bazı görüşmeler sayılabilir. Türkler lehine Amerika'da bir kamuoyu oluşturarak Ermeni propagandasına karşılık vermek ve cemiyetlerin Amerika'daki Türklerle ilişkilerini güçlendirmek amacıyla temaslar gerçekleştirilmiştir. Amerika'ya geldiği ilk zamandan beri karşılama törenlerine katılan, yemekler ve toplantılar düzenleyen bu derneklerden biri olan New York Musevi cemaatinin 16 Nisan 1923 gecesini şerefine düzenlediği baloya katılan Dr. Fuad Bey hedeflerine ulaşmıştır.³⁰ Amerika'da nüfuz sahibi bazı kişilerle de görüşmeler yapan Dr. Fuad Bey yine Türkiye'yi tanıtmayı, Türk davasını anlatarak olumsuz propagandaları silmeyi sürdürmüştür. Örneğin evlerinde verdikleri ziyafetlerle Dr. Fuad Bey'i ağırlayan işadamı Krey ve eğitimci Prof. John Dewey bunlardan ikisidir. Her iki kişiyle yapılan görüşmeler Türkiye lehinde uzun vadeli desteğe dönüşmüştür.

Dr. Fuad Bey, Amerika'ya gelişinin önemli amaçlarından biri olan Ermeni propagandasını kırmaya yönelik başarılar da elde etmiştir. Gittiği birçok yerde Ermenilerin yarattığı olumsuz izlenimleri silmiş ve Lozan görüşmeleri devresinde Türk milli davasını gündeme getirerek tanıtmış ve destek almıştır. Ziyaretinin ilk gününden son gününe kadar Ermeni meselesini gündeme getiren Dr. Fuad Bey gazetelere verdiği beyanatlarda, katıldığı yemek ve toplantılarda Ermenilerin Türklerle yaptığı mezalimi belgelerle anlatmış ve Türkler aleyhinde söylenenleri çürütmüştür. Tüm bu gelişmeler Ermenileri hayli

rahatsız ettiğinden kendisine suikast tertip ettikleri ancak Türk ve Amerikalı yetkililerce bunların önlenildiği ve ciddi tedbirler alındığı hatıralarında yazılıdır.

Seyahati sürecinde yaptığı ziyaretler, mülakatlar ve temaslarda Amerikalıların Ermenilerin düzenli ve güçlü bir şekilde yaptıkları Türk düşmanlığı propagandasından etkilendikleri sonucunu da çıkaran Dr. Fuad Bey, Türklerin de düzenli ve sürekli bir programla bu asılsız iddiaları silmesi için örgütlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Büyük paralarla ve teknik imkanlarla programlı bir şekilde sürdürülen Ermeni propagandasıyla Türklerin binlerce Ermeni'yi katlettiğini ve sürgün ettiğini basın yoluyla yayıyorken, yaptıkları filmlerde Türkleri insan yiyen siyah yamyamlar olarak tanıtmaktaydılar.³¹ Türkler aleyhindeki film, kitap ve haberlerde Türkler, Hristiyan düşmanı saldırgan vahşiler ve Hristiyanlara her türlü işkenceyi yapan caniler olarak gösteriliyordu. Türkleri tanımayan Amerikalıları etkileyen bu eylemler, Dr. Fuad Bey'in üzerinde önemle durduğu bir konuydu. Dr. Fuad Bey, toplantı ve demeçlerinde bu algı üzerinde durarak Ermenilerce yapılan bu örgütlü düşmanlığın aslını açıklamış, gerçekte Türklere yapılan Rum ve Ermeni saldırı ve zulmünü anlatmıştır. Türkiye'yi ve Türkleri tanımayan insanların düşmanın bu düzenli ve sistematik propagandasına kanmasının normal olduğunu belirten Dr. Fuad Bey Amerika'da şimdiye kadar sağlanamayan örgütlenmenin oluşturulmasını önemsemmiştir. O zamana kadar Amerika'ya giden resmi memurların sadece resmi temaslar yapıp geldiklerini, oradaki Türklerin durumu ve Türklerin Amerika'daki imajları ile ilgilenmediğini öte yandan Türkleri tanıyan Amerikalıların da çevrenin baskısı ile gerçekleri söylemekten kaçındığını belirtmiştir.³² Bu bağlamda Türk Teavün Cemiyeti ve onun yayın organı olan haftalık gazete Birlik'in Amerika kamuoyun-

(29) Akın, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, s.95-96.

(30) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.31-44.

(31) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.21.

(32) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.21

da yaratacağı etki dikkate alınmıştır. Böylece Birlik gazetesi ve cemiyet, Rum ve Ermeni propagandalarına karşı harekete geçmiş ve o dönem Amerikan kamuoyunda Ermenilerin etkin olduğu Lozan antlaşmasına muhalefet cephesine karşı “Lozan Barışı’na Evet kampanyası” başlatmışlardı.³³

4. Dr. Fuad Bey’in Amerika Gezilerinde Ermeni Saldırıları ve Suikast Planları

Ziyaretlerinin ilk gününden itibaren gittiği her yerde saygı ve büyük coşku ile karşılanan Dr. Fuad Bey, Türkiye’nin temsilcisi olduğu kadar Amerika’daki Türklerin de temsilcisiydi. Dr. Fuad Bey ve nezdinde Türkiye’ye gösterilen yakın ilgi ve itibar, bazı eyaletlerde sayıları çok olan ve Türk düşmanlığı ile Amerikalıların gözünde mazlum rolleriyle varlık gösteren Ermenileri rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlık basındaki karalama ve protesto yürüyüşlerini aşarak Dr. Fuad Bey’e suikast tertiplemeye kadar gitmiştir. Gezi süresince telaş yaratan Amerika’ya gelen Türk temsilciye suikast planları, Ermenilerin hareketine karşı önlemler alınması ve işin şansa bırakılmamasıyla gerçekleştirilememiştir.

Ermenilerin yoğun yaşadığı kentlerde yapılan gösterilerde ve toplantılarda hem güvenlik hem coşku yüksek düzeydeydi. Ermenilerin baskılarından yılmış, ezilmiş ve yıllardır yenik psikolojisi taşıyan Müslüman ve Türkler, Türkiye’den gelen temsilciyle gururlu ve duyguluydular. Peabody’de iki yüzden fazla yurttaşın heyecanlı gösterileri arasında konuşmasını yapan Dr. Fuad Bey burada kendine gösterilen sevgi ve hürmetten oldukça duygulanmıştır. Özellikle ağırlığını Dersim’lilerin oluşturduğu toplulukta söz alan kişinin gözyaşlarıyla söylediği; “*bu gün bizi ihya ettiniz. Biz şimdiye kadar burada nasıl yaşadığımızı, nasıl gezdiğimizizi bilemiyorduk. Nereye çıksak karşımıza melun Ermeniler geçiyor, bizimle alay ediyor, yaşamı bize zehir ediyordu. Sokağa, hele umumi yerlere hiç çıkamaz olmuştuk.*

Bunların Amerikalılara yaptıkları propagandalar yüzünden Amerikalılarla ilişki kuramıyorduk. Çünkü hakaret görüyorduk. Bu gün çok şükür sizin buraya gelmenizle onlardan hıncımızı almış oluyoruz. Fazla gösteri yaptığımız yerlerde, ola ki dikkat ettiniz, perdeleri kapanan dükkanların sahipleri Ermenilerdi. Bizim bu neşeli zamanımızı görmek istemiyorlar, dükkanlarının iç tarafına çekiliyorlar. Artık devir bizimdir. Yalnız Anadolu’yu değil burada bizi de kurtardınız. Var olunsunlar”³⁴ sözleri o dönemin şartlarını anlatan birçok anıdan biriydi.

Amerika’daki Türklere sosyo-psikolojik baskı yaparak ve haklarında haksız iftiralarla onların toplumsal statülerini düşürmeye ve toplumsal saygınlıklarını azaltmaya çalışan Ermeniler, onların Amerikalılarla ilişkileri ve iş hayatlarını geliştirmelerini de engelliyorlardı. Özgür bir ülkede olmalarına rağmen Ermenilerin baskılarıyla siyasi, ticari, kültürel ve sosyal hayatlarını yaşayamayan Türkler bu ziyaret ile milli mücadelenin başarılarını, Türk zaferini ve Türkiye’nin dünyada tanınan ülke olma yolunda ilerlemesini ve Mustafa Kemal Paşa’nın gittikçe uluslararası alana yayılan başarılarıyla gurur duymaya ve kendilerine güvenmeye başlamışlardı. İki gün kaldığı Peabody’de karşılaştığı ortam ve halkın muhabbeti ve Ermenilerin yaptıkları karşısında hissettiklerini Dr. Fuad Bey’e tüm içtenlikleriyle söyleyenleri “...çoğu dersim ve yöresi halkından olan bu yurttaşların bir bölümü ağlıyordu. Aralarında bulunmam onlar için büyük kuvvet kaynağı olmuştu.”³⁵ diyerek ve onların “*uzun süre koynumuzda büyütmiş olduğumuz yılanların zehirlerine maruz kalmış, tinsel olarak çökmüş olan bu insancıklar artık kendilerini dünyaya yenden gelmiş, özgür ve canlı*” hisseder hale gelmesinde bir Türk temsilcisinin yarattığı etkiyi anlatmıştı.

Dr. Fuad Bey oradaki uzun süredir vatan hasreti çeken vatandaşların coşkulu

(33) Veysi akın, “New-York Osmanlı (Türk) Teavün Cemiyeti” kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Araştırma Dergisi, I/1, Erzurum, 1991, s.241.

(34) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.68.

(35) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.68.

ve candan gösterilerini detaylı bir şekilde anlattığı eserinde, Mondros Ateşkes antlaşmasından sonra başlayan ulusal hareketin sonlarına, özellikle Sakarya, Afyonkarahisar ve Dumlupınar savaşlarına ve onların parlak sonuçları ve İzmir'in kurtarılmasıyla elde edilen Türk zaferinin dünyaya duyurulduğu ilk zamanları anlattığında, orada I. Dünya savaşından yenik çıkmış sinmiş durumdaki Türk ve Müslümanlara gelen güveni özellikle belirtmektedir. Büyük güçler karşısında büyük başarı elde eden Türk'ün yenilmezlik destanı onların moral güçlerini yükseltir, Ermenilerin çeşitli saldırı ve aşğılamalarına karşı da cesaretlerini arttırmıştır. Toplantılarda, ulusal zaferin gücü ve Mehmetçığın kahramanlıklarının anlatılması ve Mustafa Kemal Paşa'nın mektubunun okunmasıyla katılımcılar derin duygusal anlar ve salonu inleyen alkışlarla büyük bir sevinç ve gurur yaşıyorlardı.³⁶ Tüm toplantılarda olduğu gibi burada da Mustafa Kemal Paşa'nın mektubu okunduğunda hep birlikte ayağa kalkan vatandaşların "yaşasın" sesleri Dr. Fuad Bey'in unutamayacağı anların en görkemlisiydi.³⁷

Otomobille veya trenle sürdürülen gezi süresince Türkler coşkulu, gururlu ve mutlu bir halde yüksek sesle milli marşlar okuyup kalplerinde taşıdıkları hüznü ve kederi dağıtıyor, Providence gibi Ermenilerin yoğunlukta olduğu yerde yıllardır sinmiş duygularını ilk kez sesli hale getirmenin mutluluğunu yaşıyorlardı.³⁸ Ancak Ermenilerin fazla olduğu bu kentlerde Ermenilerin saldırılarına karşı hazırlıklı ve tedbirli olmayı ihmal etmiyorlardı. Örneğin Ermenilerin yoğun yaşadığı kentlerden biri olan Peabody'e otomobille gelen Fuad Bey'in çevresinde siper olan yurtaşlar, Ermenilerin bir komplo düzenlemesinden endişelenerek "...değil size kurşun isabet etmesini böyle bir girişimi bile hazmedemeyiz. Hepimiz hazırız. Silah atarlarsa biz de karşılık vereceğiz" diyerek özverili ve cesur tavırlarını tüm yolculuk boyunca sürdürmüşlerdi.³⁹

Dr. Fuad Bey'in Amerika'nın farklı illerindeki gezilerinde onu karşılamaya ge-

lenler sadece Türk, Müslüman ve Yahudiler değildi aynı zamanda basında yer alan haberleri duyan Amerikalılar da "Anadolu'da barikalar yaratan Kemalistlerden Amerika'ya ilk çıkan ve kalpakla gezen Ankaralı misafiri"⁴⁰ görmeye gelmişlerdi. Örneğin Wooster istasyonu yağmura rağmen böyle bir kalabalık ile doluydu. Bayraklarla süslenen otomobiller, alkış tufanı, müzik sesleri kalabalığın sevgi gösterileri arasında Dr. Fuad Bey, polisin yol açmasıyla ancak otomobiline ulaşabilmişti. Mızıkada önde yurtaşlar ellerinde bayraklarla yüzlerce otomobille bir konvoyla otele kadar misafirlerine eşlik etmişlerdi. Wooster'deki yemekte ve gazetecilerle yapılan görüşmelerde yine ulusal savaş, kazanılan Türk zaferi ve Ermeni zulmü konuşulmuştur. Dr. Fuad Bey, "Ermenilerin yapmış oldukları zulümlerin dünya savaşında ordumuzu arkadan vurmaktan konusundaki etkinliklerinden, buna rağmen komitacılık etmemiş olan Ermeni ve Rumların şimdi varlık ve mutluluk içinde işlerini yapmakta olduklarından söz ettim. Bu açıklamalarım ve gazetecilerle görüşmelerim ertesi gün gazetelerde yayınlanmış, burada sayıları epeyce olan Rum ve Ermenileri etkilemişti."⁴¹ Diyerek tüm olanlara rağmen Türkiye'de Ermenilerin hala güven ve huzur içinde yaşadığını belirtmesi o güne kadar Amerikan kamuoyunda hiç gündeme gelmeyen bir başka gerçeği de ortaya koyuyordu.

Dr. Fuad Bey'in tüm saygın ve gerçekçi açıklamalarına karşın husumete devam eden Ermeniler, karşılama törenlerinde yapılan gösterilerin ve konuşmaların yerli halk üzerinde yarattığı olumlu etkiyi silmek için her türlü araca başvurmak suretiyle saldırılarına devam etmişlerdir. Örneğin Wooster'deki samimi karşılamaya çok sayıda Amerikalının katılmasının etkisini silmek için Dr. Fuad Bey'in elli bin dolar harcayarak böyle bir gösteri tertip ettiği uydurmasını bir gazetede

(36) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.25

(37) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s. 26

(38) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.76

(39) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.66.

(40) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.77

(41) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.78

yayınlatmışlardı.⁴² Ermenilerin zaman zaman Rum ortaklarıyla birlikte giriştikleri irili ufaklı bu çok yönlü saldırı bazen tam tersi etkiler yaratmıştı. Örneğin Ermenilerin faaliyetlerini daha sonra öğrenen Dr. Fuad Bey, “*Ermeniler ve Rumlar, Wooster belediye başkanın bana kent adına hoş geldin demiş olmasını protesto etmişler ve “böyle barbar bir ulusun ve hükümetin temsilcisini Amerika halkı adına saygı ile karşılamak ve Türk bayrağı yanında Amerikan bayrağının durmasına izin vermek bu memleket için bir ayıptır” savında bulunarak belediye başkanının kendilerinden özür dilemesini istemişler.*” Belediye başkanı ise “*yabancı ülkelerden gelen tanınmış kişilere hoş geldin demek adetimizdir, Doktor Fuad bey kentimize gelen konukların en centilmenlerindedir. Yine gelirse kendisi için daha çok saygı töreni yapılacaktır*” karşılığını verince Ermeniler hedeflerine ulaşamadıklarını anlatmaktadır. Ayrıca orada tel fabrikasında çok zor şartlar altında dürüst ve özverili çalışmalarıyla tanınan Türk işçileri Ermenilerin baskılarından pek pasif iken, Dr. Fuad Bey’in fabrikaya yaptığı ziyaret ile ve yöneticilerin övgü dolu sözleriyle gururlanmışlardı.⁴³ Burada da Türklerin sahipsiz olmadıkları ve çalışkanlıklarının takdir edildiği ortaya konularak Ermenilerin karalamalarına karşılık verilmiştir.

Gittiği her yerde büyük bir sevinçle karşılanan Dr. Fuad Bey Akron’a geldiğinde New York’tan gönderilen bir mektupla, Ermenilerin Detroit’te kendisini öldürmek için toplantı yaptıkları, tertibat aldıkları bu yüzden gezi programının değiştirilmesi ve hükümetten koruma istenmesi bildiriliyordu. Amerika’ya geldiği ilk andan itibaren Ermenilerin ona karşı saldırı veya suikast düzenleyeceklerine dair haberler alan Dr. Fuad Bey, mektuptan Amerikan hükümetini bilgilendirme gereği duymamıştı. Dr. Fuad Bey Ermenilerin buna cesaret edemeyeceğini ayrıca özverili Türklerin her türlü tedbiri alıp, uyanık ve dikkatli olduklarını bilmenin rahatlığıyla mektuba endişelenmeye gerek olmadığına dair bir cevap verildi.⁴⁴

Amerika’da Türk ve Müslümanların en yoğun oldukları ve Ermenilerin suikast düzenlemek istedikleri yerlerden biri olan Detroit’te Dr. Fuad Bey yine büyük coşku ile karşılandı. On binden fazla Afgan, Suriye, Yemen ve Hint Müslümanının yaşadığı Detroit ilk dernekleşmenin başladığı yerd. Burada Cemiyeti-i Hayriye-i İslamiye ve Hilal-i Ahmer Cemiyetleri Türklere destek oluyordu. Dr. Fuad Bey istasyondaki görkemli karşılama, hoş geldiniz ziyareti, yemek daveti, konuşmalar ve gazetecilerle görüşmeler gibi günlük işlerini bitirdikten sonra oteline çekildiğinde yanından ayrılmayan ve eskisinden daha telaşlı olan görevlilere bu durumun nedenini sorduğunda cevap yine Ermeni kompolarının yarattığı gerilimdi. Çünkü Ermenilerin toplantılar yaparak ve Talat Paşa’nın katiliyle anlaşarak bir suikast tertip ettikleri orada yaşayan Mehmet Efendi’nin verdiği bilgi ile endişeyi arttırmıştı. Kendisiyle de görüşen Mehmet Efendi, “*...efendim ben çok iyi Ermenice bilirim. Ermenilerden de dostum çoktur. Bir gün biri yaptıkları toplantıdan söz etti. Bu toplantıda sizin öldürülmeniz konuşulmuş. Merhum Talat Paşa’yı şehit eden Toluyan’ı toplantıya çağırmışlar. Toluyan, benim yaptığım yeter, elimdeki listeye başkasını ilave etmek istemem demiş. Listenin başında Kazım Karabekir Paşa ile Ermenistan’ın fethinde bulunan bazı asker kumandanlar varmış.*”⁴⁵ diyerek önceki duyuların aksine şimdi işin daha ciddi olduğunu ve suikast için bir komite oluşturulduğunu anlatmaya çalıştı.

Dr. Fuad Bey’in tahmin ettiği gibi, Amerika’daki Ermenilerden bazıları kendilerinin nasıl olduğunu iyi bildikleri için geldikleri bu yeni ülkede şanslarını çok zorlamamaları gerektiğini yoksa yakında gerçek yüzlerinin ortaya çıkacağını endişesini hissetmişlerdir. Bu yüzden bazı Ermeniler Dr. Fuad Bey’e düzenlenecek suikasta karşı çıkarak, “*bizi iyi kabul eden yalnız Amerika kalmıştır. Buraya*

(42) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.84

(43) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.85.

(44) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.102.

(45) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.106

bayır işleri ve sosyal konularda inceleme yapmaya gelen bir Türk'ü öldürürsek Amerika'dan bu iyi kabulü göremeyebiliriz. Ve fena bir zaman kazanacağımız kuşkusuzdur" demişler. İçlerinden biri "ben Rumca bilirim, öldürmeyi bana havale edersiniz, tutulursam Rum olduğumu söylerim. Ermeniler hakkında fena düşünceler oluşturmasından kurtulmuş oluruz" diyerek⁴⁶ Türklere karşı ittifak kurdukları Rumları anında arkadan vuran Ermeniler bu emellerini gerçekleştirecek cesareti gösterememişlerdir. Toplantılar ve gösteriler yine planlandığı şekilde yapılmıştır. Ancak Ermenilerin bütün seyahat boyunca endişe yaratmış oldukları bilinmektedir. Hatta Detroit'ten ayrılıp Washington'a giderken aynı kompartimana binen ve Ermeni komite üyesi oldukları bilinen iki kişinin yarattığı telaş yine Dr. Fuad Bey'in soğukkanlılığı ve cesur yurttaşların koruma göreviyle savılmış, fark edildiklerini anlayan iki Ermeni yolda inmişlerdi.⁴⁷ Dr. Fuad Bey hatıralarında, gezisi sırasında birçok yerde Ermeni saldırı ve suikastından endişe eden kişilere ilişkin bilgilere yer vermektedir. Komplodan korkan insanların endişelerini cesur bir şekilde bastıran Dr. Fuad Bey'e tedbiri elden bırakmayan ve "Ermeniler insanı kabpece vururlar. Kılınıza bir hata gelirse biz nasıl yaşarız, siz vatanın emanetisiniz"⁴⁸ diyerek nöbetleşe koruma görevi üstlenen Türklerin fedakarlıklarıyla beş aylık seyahat olaysız tamamlanmıştır. Ayrıca yurtlarından yıllardır uzakta kalan Müslüman ve Türkler bu yabancı topraklara ayak bastıklarından beri ilk defa bayram yapıyorlardı.

5. Dr. Fuad Bey'in Ermeni Propagandasından Etkilenen Amerikalılarla Teması ve Çalışmaları

Gezinin yapıldığı yıllar, Ermeniler için Ermenistan hayalinin sona erdiği, Gümrü, Kars ve Moskova antlaşmalarının yapıldığı bir dönemdi. Bir zamanlar kendilerini destekleyen Büyük güçlerin onlara maşa dediği ve onları yüzyıllardır son derece rahat yaşatan ulusa ihanet eden hainler olarak nitelendir-

dikleri bir dönemde⁴⁹ Amerika'da hala Türklere saldırmaya ve iftira atmaya devam eden bir grup Ermeni bulunmaktaydı. Amerika'daki Türk ve Müslümanlar üzerinde baskı unsuru oluşturan Ermenileri her şekilde kullanmayı planlayan büyük devletler ise gerek kendi bünyesinde, gerek Türkiye'de gerekse Ermenistan'da böyle bir kartı sürekli ellerinde tutmanın karlı yolunu kullanmaya devam ediyorlardı.

Dr. Fuad Bey, Amerika gezisi boyunca Ermeni propagandasının etkisi altında kalan insanlarla karşılaşmış ve yaptığı çalışmalarla bir süre sonra onların Türklere karşı bakışını değiştirebilmiştir. Dr. Fuad Bey hatıralarında bu konuya birçok örnek vererek Ermenilerin uzun zamandır yurdumuza ve milletimize verdikleri zararların yanında hala ulusumuza saldırmayı sürdürdüklerini belirtmektedir. Günümüzde de varlığını sürdüren ve Onun bizzat şahit olduğu bu durumlardan bir kaçış söyleydi. Dr. Fuad Bey, çocukların himayesiyle ilgili Dr. Liitle'in kurumunu ziyaret ettiğinde daha önce hiç Türk görmeyen ama haklarında fena sözler işittikleri anlaşılan doktor ve eşiyle yaptığı görüşmedir. Onların Türkler hakkında işittiklerinin tamamen yalan olduğunu görmeleri ve bunu söylemeleri ve bu mahcubiyetin misafirlerine büyük bir nezaket gösterilmesiyle sonlandığı örnek, yapılan propagandanın etkisini göstermektedir.⁵⁰ Yine Amerika'nın çeşitli üniversitelerinde yaptığı konuşmalarda eğitimli ama önyargılı insanların Ermeni propagandalarından etkilendiklerini fark eden Dr. Fuad Bey, bu konu üzerinde hassasiyetle durmuştur. Örneğin, Prof. Kelsey aracılığı ile Michigan üniversitesinde öğretim üyeleri ve öğrencilere yaptığı iki saatlik görüşmede Dr. Fuad Bey, "... *Türklerin yalnız aleyhinde söz dinlemiş olan profesörler bu kez lehte dinlemiş oluyorlardı.*

(46) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.106

(47) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.116

(48) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.86

(49) Ovanes Kaçaznuni, 'Taşkan Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok, İstanbul, 2008. Ermeni belgeleriyle soykırım yalanı ve Ovanes Kaçaznuni'nin itirafları; 1905.az/ermenibelgeleriyle-soykirim-yalani-ovanes-kacaznununin-itiraflari/?lang=tr

(50) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.40.

Her yerde olduğu gibi üniversite çevresinde de Ermenilere karşı sevgi açıklanıyordu. Ermeni zulümleri hakkında duyduklarının etkisi yüzlerinden belli oluyordu.” Diyerek ilk intibayı belirtmektedir. Hatıralarında; “sizlere olayları olduğu gibi anlatacağım, ondan sonra kararınızı vermenizi rica ediyorum” diyerek başladığı konuşmasının yarattığı etkiyi ve Ermenilerin tek taraflı karalama çalışmalarını atıl bırakmıştır. Konuşmasında, “Ermenilerin büyük savaş sırasında vatanın kurtarılması için bütün milletin didindiği bir zamanda Kayseri’de ve başka yerlerdeki örgütlenmelerini ve bu örgütlerin –Kayseri’de savcı olarak bulunmuş olan Ziya Bey’den iştmiş olduğum ayrıntılardan yararlanarak- bütün ayrıntılarını, ordu cepheinde savaşırken Ermenilerin nakliye ve erzak kollarını, perakende olarak görülen küçük asker kıtalarını pusuya düşürerek ne şekilde şehit ettiklerini ve bir iç başkaldırı ile memleketi yıkıp tahrip ettikten sonra oluşturacakları Ermeni yurdu ideallerini, hükümetin kendilerine gösterdiği büyük şefkate karşın bu yolda hareket etmelerinin ve düşmanla işbirliği yapmalarının kötülük derecesini, Ermeni komitelerinin Türk halkına yaptığı zulümleri anlattıktan sonra: bu haller Amerika’da olsaydı ne yolda muamele yapılırdı? Diye sordum. “şüphesiz şiddetle tedip olunurlar.” Cevabını alınca, “o halde Türk hükümeti de bundan başka bir şey yapmamıştır.” diyerek yanında getirdiği belgelerle konuyu açıklamıştır.⁵¹ Anlatılanları dinleyenler Türkler için “büyük bir noksanınız var. Propagandaya ehemmiyet vermiyorsunuz. Bunlar daha önceden bildirilmiş olsaydı Amerika’daki taraftarlarınız şimdiki gibi olmazdı.” diyerek önemli bir konuyu gündeme getirmelerine rağmen Lozan Antlaşması sürecinde Amerika’da başlayan dört yıllık bir tartışma sürecinde Amerikalıların bağnaz Türk düşmanlığı ve tarihi konuda eksik bilgilerinin olduğu birçok kez ortaya çıkmıştır.⁵²

Amerikalıların merak ettiği konulardan biri ve yine Osmanlı azınlıklarının ortak söylemi olan Türk ekonomisinin Rum ve Ermeniler sayesinde var olduğu ve onlarsız ya-

şayamayacağı savını da Dr. Fuad Bey açıklamıştır. Michigan Üniversitesindeki bir dinleyicinin sorduğu bu soruyu yanıtlayan dr. Fuad Bey, Türk ekonomisinin Rum ve Ermenilerin ülkeden çıkmasıyla büyük zarar görebileceği görüşüne tarihsel ve gerçekçi bir karşılık vermiştir. Dr. Fuad Bey, “bizim iktisadiyatta Ermeni ve Rumlara sabayı bırakmış olduğumuz, kabiliyetsizlikten değil, hemen mütemadiyen en genç ve dinç Türklerin memleket müdafaa-sıyla mecbur ve meşgul iken, Ermeni ve Rumların yakın zamana kadar askerlik etmeyerek ticarete serbest kalmış olduklarından mütevellit olduğumu, Türklerin zeka ve faziletlerini ve Amerika’da harikulade telakki edilen Anadolu hareketinin de bu zeka ve yeteneği gösteren milletin iktisadiyat sahalarında da rakiplerinden geri kalmayacağını ve zamanın bunu kanıtlayacağı”⁵³ söyleyerek konuşmasını bitirmiştir.

Amerika’daki Ermenilerin olumsuz faaliyetlerinde özellikle basını kullandıkları bilinmekteydi. O dönem Amerika’da Basın Birliği Derneği adı altında yapılandırılan ve bir haberi aynı anda beş yüzden fazla gazeteye birden gönderebilen bir sistem vardı ve radyolar etkin bir şekilde kullanılıyordu. Tanıtım ve propaganda açısından çok önemli olan bu merkezlerden birini, güzel Türkçe konuşan Dr. Bing’i ziyaretinde kullanan Dr. Fuad Bey, burada Türkiye ile ilgili bir yazı yayınlamıştır. Beş yüz kadar gazeteye gönderilen bu yazıda Amerika ziyareti, Türkiye’nin durumu, aile hukuku ve içki yasağı gibi konuların yanında Ermenilerin Türklere uyguladığı zulümler hakkında da bilgi verilmiştir.⁵⁴ Benzer bir başka girişimi ise Amerika’nın tanınmış yazarlarından olan Mr. Christ’in kendisini iki kez ziyaret etmesiyle gerçekleşmiştir. Dr. Fuad Bey ile görüşen Mr. Christ, röportajı iki buçuk milyon okuyucusu bulunan dergilerinde yayınlamıştır. Yazarın Türkiye, kadın, aile, evlilik ve eğitim gibi konularda yazdıklarını

(51) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.111

(52) Bulut, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, s.73.

(53) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.111-112

(54) Fuad Mehmed, Amerika’da Türkler ve Gördüklerim, s.30

“Amerikalıların Türkler hakkında pek yanlış düşünceleri olduğunu, fakat bunun düzeltilmesi zamanının geldiği”⁵⁵ söylemiyle tamamlaması bir kişinin aslında ne kadar çok şeyi değiştirebileceğine çarpıcı bir örnektir.

Türkiye'nin temsilcisi olan ve tek başına büyük başarılar kazanan Dr. Fuad Bey, tanıtımın ne denli önemli olduğunu bildiği için Amerika'daki Türk gençlerinin gösterdiği başarı ve çalışkanlıklarla ilgilenmiş ve Amerikalılarca takdir edilen bu gençlerin çevrelerinde yarattıkları olumlu etkileri gururla ve isim vererek hatıratında örneklendirmiştir. Her bir Türk'ün milli duyarlılığa sahip ve bilinçli hareket etmesinin sonuçlarının ülke için öneminden bahseden Dr. Fuad Bey, hatıralarında Saime hanım ve Feyzi efendiye geniş yer ayırmıştır. Dr. Fuad Bey, özellikle Ermeniler tarafından Türklerin göçebe, medeniyetsiz ve okulsuz yarı vahşi olduklarına dair imajının Amerika'daki üniversiteli gençler, işçiler, resmi görevliler ve sosyal cemiyetler tarafından değiştirilmesi için elbirliği ile çalışılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu amaçla Dr. Fuad Bey, gerçek Türk'ün dünyaya tanıtılması için toplantı ve konferanslarda konuşurken Türkiye'deki okulları, darülfünun ve sosyal kurumları ve hukuk yapısını örneklerle dinleyicilere sunmuştur. Bu konuda Türk Teavün Cemiyeti başkanı Sabiha Zekeriya Hanım da benzer bir gayretle Dr. Fuad Bey'e destek olmuştur.⁵⁶

127 günlük seyahatin sonuna gelen Dr. Fuad Bey, 11 Temmuz 1923'te New York limanından ayrılmıştır. Seyahatin yankıları onun gidişinden sonra da devam etmiştir. Türklerle ve Müslümanlara milli mücadelenin anlatıldığı, Yunan ve Ermenilerin ülkede yaptığı katliamlar hakkında bilgi verildiği seyahat Türkiye'nin tanıtımı, yetimlere yardım toplanması, Ermeni propagandasına karşılık verilmesi ve Lozan sürecinde iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi bakımından önemliydi. Ayrıca Amerika'daki Türk ve Müslümanların kendi aralarında dayanışma ve cemiyetleşme sürecine girmesiyle toplan-

tılarda ortaya çıkan milli ruhun yaşatılması ve her toplantıda Mustafa Kemal Paşa'nın oradaki Türklerle yazdığı mektubun okunduğunda yarattığı büyük coşkunun canlı tutulması, Türkiye'nin gelecekteki dış politikası ve Amerika'daki Türkler için önemli sonuçlar doğurmuştur. Bütün bunların yanında Dr. Fuad Bey'in Amerika'daki bu anılarının en önemli işlevi, kültürel mirasımıza ilişkin hafızamızı tazelemesi, kim olduğumuzu ve daha önce nelerle karşılaştığımızı düşünmemizi sağlaması, şartlar ne kadar zor olursa olsun sorunlarla nasıl mücadele edebileceğimizi göstermesi açısından önemlidir. Ermenilerin Osmanlı son döneminde olduğu gibi o gün de ülke ve ulusumuza yönelik ne gibi faaliyetler içinde olduklarının çarpıcı örneklerini Dr. Fuad Bey'in 1920'li yıllarda Amerika'daki gezi sırasında tüm çıplaklığı ile görmekteyiz. Benzer durum günümüzde de artan şiddetiyle varlığını sürdürürken, teknolojinin sınırları kaldırmasıyla Ermeniler, Türkler üzerindeki tarihi saldırı ve emelleri daha geniş kitlelere ulaşabiliyor. Yüzyıllardır devam eden bu saldırılara cevap vermek için şimdiki kuşakların geçmişi bilmesi ve o günleri incelemesi son derece önemlidir. Bu yönüyle Dr. Fuad Bey'in kitabındaki gözü yaşlı Dersimli dedenin ona söylediklerini, Harputlu Hafız Mehmet, Elazığlı Yasin Efendi ve nicelerinin özgür ülke Amerika'da Ermenilerden neler çektiklerini hatırlaması, günümüz kuşağının Ermeni meselesine bakışına yön verici niteliklere sahiptir.

Kaynakça

Akın, Veysi, “New-York Osmanlı (Türk) Teavün Cemiyeti” Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Araştırma Dergisi, I/1, Erzurum, 1991, s.238-250.

Akın, Veysi, Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay, Ankara, 2000.

Armaoğlu, Fahir, “Atatürk Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri”, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, Ankara, 2000.

Bulut, Semih, Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923-1938), Ankara, 2010.

(55) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.150-151.

(56) Fuad Mehmed, Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, s.112.

Dr. Fuad Mehmed, (UMAY), Amerika'da Türkler ve Gördüklerim, İstanbul, 1341.

Dr. Mehmet Fuat Umay, Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun anıları, (günümüz Türkçesine çeviren, Cahit Kayra), İstanbul, 2003.

Erhan, Çağrı, Türk Amerikan ilişkilerinin Tarihsel Kökenleri, Ankara, 2001.

Güler, Ali, Tarihin Tanıklığında Ermeniler ve Rumlar, Ankara, 2000

Gürün, Kamuran, Ermeni Dosyası, Ankara, 1985.

Gürün, Kamuran, The Armenian File, İstanbul, 1985.

Kaçaznuni, Ovanes, Taşkan Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok, İstanbul, 2008

Kazım Karabekir, Ermeni Dosyası, İstanbul, 1994.

Mustafa Kemal Atatürk, 11.3.1922 TBMM Üçüncü Toplanma Yılı Açılış Konuşması

Sarıkaya, Makbule, Türkiye Himaye-i Etfal cemiyeti 1921-1935, Ankara, 2011

Sertel, Sabiha, Roman Gibi, İstanbul, 1987.

Sonyel, Selahi, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, I, Ankara, 1973.

Şahin, Enis, Türk-Ermeni İlişkileri, Diplomasi ve Sınır, İstanbul, 2005.

Şimşir, Bilal, "Türk Amerikan İlişkilerinin Yeniden Kurulması ve Ahmet Muhtar Bey'in Washington Büyükelçiliği (1920-127)", Belleten, XLI/162, 1977, Ankara, s.277.